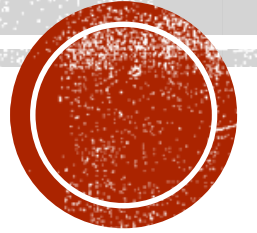

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

6. HAFTA

Doç. Dr. Erdem DENK

ULUSLARARASI SİSTEM VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

- BM'nin en önemli görev ve yetkisi hiç kuşkusuz “uyuşmazlıkların barışçıl çözümü” ve özellikle de “uluslararası barış ve güvenliğin korunması” hakkındadır. BM'nin bu konularda ön plana çıkan iki ana organıysa Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'dir. Genel Kurul, kurgulanışı ve niteliği gereği bu konularda **genel yetki** sahibiyken, BM'nin bu anlamdaki özel yetkili organıysa, BM Antlaşması'nı da aşan yetkileriyle Güvenlik Konseyi'dir.
- BM Antlaşması'na göre Genel Kurul, örgütün genel yetkili organı olarak, “Antlaşma kapsamına giren” ya da “bu Antlaşma'da öngörölmüş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin bütün sorunları ya da işleri görüşebilir” (madde 10). Bu kapsamda akla ilk gelen, genel olarak bir müzakere platformu olmasının yanı sıra, Genel Kurul'un “uyuşmazlıkların barışçıl çözümü” konusunda da taraf devletlerin talebiyle kimi etkin roller oynayabilmesidir.

ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASI

- BM Antlaşması'nın 24/1. maddesinde tanımlandığı şekliyle, Güvenlik Konseyi **uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda başlıca sorumluluk** (*primary responsibility for the maintenance of international peace and security*) sahibidir. Bu sorumluluğa binaen Konsey'e verilen temel yetkiyse, VII. Bölüm kapsamında alınabilecek zorlama tedbirleridir. Bu bölümde öncelikle Güvenlik Konseyi'nin 24/1. maddesinde tarif edilen yetkisi ayrıntılı bir şekilde analiz edilecek, bunun için de işe BM'nin bu alandaki temel ilkesi olan kuvvet kullanma yasağı ve istisnalarıyla başlanacaktır. Zira hemen aşağıda vurgulanacağı gibi, BM'nin getirdiği kapsamlı kuvvet kullanma yasağı, kendisine bu anlamda "içişlerine müdahale"yi de içerecek şekilde verilen yetkiler de düşünüldüğünde, aslında Güvenlik Konseyi'nin uluslararası ilişkiler ve hukuk düzleminde bir anlamda "**şiddet tekeli**"yle donatıldığını göstermektedir. Dahası, bu görev ve yetkinin veriliş ve tarif ediliş şekli de BM adına Güvenlik Konseyi'nin "**yetki devrini**" de aşar şekilde adeta "**egemenlik devri**"ni içerecek şekilde çalıştığını göstermektedir. Bu anlamda kendine has benzersiz (*sui generis*) özelliklere sahip Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenlikle ilgili yetkilerini incelemeyen önce BM'nin tesis ve sembolize ettiği kuvvet kullanma sisteminin temel mantığını ve hedefini tarihsel arkaplanı çerçevesinde açıklığa kavuşturmak yerinde olacaktır.

GENEL KURUL'UN GENEL YETKİLERİ

- Güvenlik Konseyi başlıca sorumluluğuna bırakılan uluslararası barış ve güvenlikle ilgili görevleri yerine getirdiği sürece ve Genel Kurul'dan talep etmedikçe Genel Kurul'un bu konularda tavsiye kararı alacak şekilde görüşme yapma yetkisi yoktur. O zaman Genel Kurul'un bu alanda tavsiye kararı alma yetkisi aslında ancak Güvenlik Konseyi'nin bu yönde bir rızası ve talebiyle mümkün olacaktır. Kuşkusuz buysa, muhtemelen veto yetkisi nedeniyle “başlıca sorumluluğunun” gereğini yapma konusunda karar alamayan Güvenlik Konseyi (daimi) üyelerinin meseleyi Genel Kurul'a “havale etme” kararını nasıl alabilecekleri sorusunu gündeme getirmektedir. Zira Konsey'de “usule dair konularda” karar alınması için herhangi yedi (toplam üye sayısının 15'e çıkarıldığı 1965 itibariyle dokuz) üyenin olumlu oyu yeterliyken diğer tüm konularda yine aynı oy sayısının sağlanması ancak daimi üyelere herhangi birisinin veto yetkisini kullanmaması gerekmektedir. Oysa Konsey'in “başlıca sorumluluğu”nun gereğini yapıp yapamadığının hangi şartlarda ve usule göre tespit edileceğini, hatta böyle bir tespite gerek olup olmadığını kurucu metin öngörmemektedir.

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ÖZEL YETKİLERİ

- Güvenlik Konseyi, BM'nin özel yetkili organı niteliğindedir ve bu durum kendisini “uyuşmazlıkların barışçıl çözümü” ve özellikle de “uluslararası barış ve güvenliğin korunması” konusunda göstermektedir. Öyle ki, genelde BM'nin özeldyse Güvenlik Konseyi'nin kuşkusuz en önemli görev ve yetkisinin “uluslararası barış ve güvenlik”le ilgili olduğu da rahatlıkla söylenebilir. Zira yaklaşık 70 yıllık uygulamanın gösterdiği gibi, BM (Güvenlik Konseyi), diğer tüm görev ve yetkilerine rağmen, temel olarak bu alanda attığı ya da atmadığı adımlarla anılmaktadır. Üstelik bu düzenlemelerin özellikle kuvvet kullanma yasağıyla ilgili boyutları, günümüz modern uluslararası hukuk sisteminin temel referans noktası olarak görülmektedir.
- Öte yandan, örgütün hem BM sisteminin merkezinde yer alması hem de genel olarak uluslararası hukuk yapısı içerisinde işgal ettiği konum, Güvenlik Konseyi'nin başkaca alanlarda da aslında BM Antlaşması'ndan kaynaklanmayan kimi kilit görevler üstlenebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Güvenlik Konseyi'nin “özel yetkileri”ni ele alırken BM örgütü içerisinde kendisine “uyuşmazlıkların barışçıl çözümü” ve “uluslararası barış ve güvenliğin korunması” konusunda verilenler kadar BM yapısı dışında kendisine bu anlamda verilen yetkiler de ele alınmalıdır.

UYUŞMAZLIKLARIN BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜ (VI. BÖLÜM)

- Güvenlik Konseyi'ne BM Antlaşması'nın "Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi" başlıklı VI. Bölümü'nde verilen görev ve yetkinin temel olarak "önleyici" ve "teşvik edici" nitelikte olduğu söylenebilir. Zira bu alanda yetkili diğer organ olan Genel Kurul gibi Konsey'e bağlayıcı olmayan **tavsiye** niteliğinde karar alma yetkisi veren Bölüm'ün ilk maddesinin başlama şeklinden de açıkça görüldüğü gibi, burada asıl vurgu "*süregitmesi* uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını *tehlikeye düşürebilecek* nitelikte bir uyuşmazlığa" yapılmaktadır (madde 33/1). Dolayısıyla Konsey'in başlıca sorumluluğuna bırakılan "uluslararası barış ve güvenliğin korunması" için önceliğin "barışçıl çözüm" yöntemlerinin denenmesinde olduğu, bir sonraki bölümde düzenlenen zorlama tedbirlerinin de bir anlamda ikinci tercih olduğu gösterilmek istenmektedir. Gerçekten de BM Antlaşması, genel olarak uluslararası hukuk sisteminde de benimsendiği üzere, devletlerin uyuşmazlıklarını barışçıl yollardan çözmek için uygun/mevcut tüm çözüm yollarını denemesi ve hatta tüketmesi gerektiğini öngörmektedir. Konsey'in de 33/2. madde çerçevesinde gerekli görürse tarafları kullanmaya çağırabileceği barışçıl yöntemler arasındaysa **görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma** ve **soruşturma** gibi klasik diplomatik/yargı-dışı yollarla **hakemlik** ya da **mahkeme** gibi yargısal yollar ve hatta bölgesel kuruluşlardan destek alma vardır. Kuşkusuz devletler meselenin niteliğine ve zamanın koşullarına göre farklı/özgün barışçıl çözüm yolları da deneyebilirler. Nitekim son dönemlerde **dolaylı görüşmeler** ve **mekik diplomasisi** gibi yöntemlerle kimi "karma" usuller de sıklıkla benimsenmektedir.

ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASI (VII. BÖLÜM)

- BM Antlaşması'nın 24/1. maddesinde tanımlandığı şekliyle, Güvenlik Konseyi **uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda başlıca sorumluluk** (*primary responsibility for the maintenance of international peace and security*) sahibidir. Bu sorumluluğa binaen Konsey'e verilen temel yetkiyse, VII. Bölüm kapsamında alınabilecek zorlama tedbirleridir. Bu bölümde öncelikle Güvenlik Konseyi'nin 24/1. maddesinde tarif edilen yetkisi ayrıntılı bir şekilde analiz edilecek, bunun için de işe BM'nin bu alandaki temel ilkesi olan kuvvet kullanma yasağı ve istisnalarıyla başlanacaktır. Zira hemen aşağıda vurgulanacağı gibi, BM'nin getirdiği kapsamlı kuvvet kullanma yasağı, kendisine bu anlamda "içişlerine müdahale"yi de içerecek şekilde verilen yetkiler de düşünüldüğünde, aslında Güvenlik Konseyi'nin uluslararası ilişkiler ve hukuk düzleminde bir anlamda "**şiddet tekeli**"yle donatıldığını göstermektedir. Dahası, bu görev ve yetkinin veriliş ve tarif ediliş şekli de BM adına Güvenlik Konseyi'nin "**yetki devrini**" de aşar şekilde adeta "**egemenlik devri**"ni içerecek şekilde çalıştığını göstermektedir. Bu anlamda kendine has benzersiz (*sui generis*) özelliklere sahip Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenlikle ilgili yetkilerini incelemeden önce BM'nin tesis ve sembolize ettiği kuvvet kullanma sisteminin temel mantığını ve hedefini tarihsel arkaplanı çerçevesinde açıklığa kavuşturmak yerinde olacaktır.

GÜVENLİK KONSEYİ'NE DİĞER ULUSLARARASI ÖRGÜTLER TARAFINDAN VERİLEN YETKİLER

- Kuvvet kullanma yasağının bir diğer ve belki de asıl istisnası, Güvenlik Konseyi'nin “uluslararası barış ve güvenliği koruma” başlıca sorumluluğu çerçevesinde alacağı **silahlı kuvvet kullanımını içeren zorlama tedbirleri** çerçevesinde kuvvet kullanması ya da kuvvet kullanılmasına izin/yetki vermesidir.
- Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanma yasağının bir anlamda asıl istisnası olacak şekilde sahip olduğu görev ve yetkilerini daha da tartışmalı kılan, böylesi bir yetki devrine konu olan “uluslararası barış ve güvenliğin korunması” kavramının da BM Antlaşması'nda açıkça tanımlanmaması, hatta belirgin ölçütlere dahi bağlanmamış olmasıdır. Öyle ki, tüm bu yetkinin merkezinde yer alan “uluslararası barış ve güvenlik” kavramının tam olarak ne anlama geldiğini tespit etme yetkisinin de aslında yine Güvenlik Konseyi'ne verildiği gözlenmektedir. Konuyu açıklığa kavuşturmak için aşamalı bir analiz yapılması yerinde olacaktır. Öncelikle, bu görev ve yetkiye konu olan “uluslararası barış ve güvenlik” kavramı tartışılacak, daha sonra bunun bir anlamda hukuksal kapsamı irdelenecek, son olarak da bu yönde bir tespitin nasıl yapılmasının öngörüldüğü ele alınacaktır.

